

امام باقر(ع)؛ مبّین معارف اهل بیت(ع) در ابعاد تفسیری، اعتقادی، اخلاقی و فقهی

امام باقر(ع) در دوره‌ای می‌زیسته‌اند که فرصت مناسب‌تری برای نشر معارف اهل بیت(ع) داشتند و لذا از ایشان علاوه بر ادعیه و تفاسیر، احادیث گرانمای بسیاری در حوزه‌های مختلف فقه، اعتقادات، اخلاق، مسائل تربیتی و ... به دست ما رسیده است.

امام باقر(ع) در دوره‌ای می‌زیسته‌اند که فرصت مناسب‌تری برای نشر معارف اهل بیت(ع) داشتند و لذا از ایشان علاوه بر ادعیه و تفاسیر، احادیث گرانمای بسیاری در حوزه‌های مختلف فقه، اعتقادات، اخلاق، مسائل تربیتی و ... به دست ما رسیده است.

حجت‌الاسلام و المسلمین عبدالکریم پاک‌نیای تبریزی، مدرس حوزه علمیه قم و مؤلف چندین اثر در حوزه سیره اهل بیت(ع)، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی درباره تاریخ زندگی و سیره علمی، تربیتی، اخلاقی پیشوای پنجم شیعیان جهان، حضرت امام محمدباقر(ع) و میراث روایی بر جای مانده از ایشان پرداخت.

نویسنده کتاب «#171؛ امام باقر(ع)؛ سرچشمه دانش» اظهار کرد: بنا بر مشهور تولد ایشان در سوم صفر سال 57 هجری در مدینه منوره اتفاق افتاده و در خردسالی (حدود سه سال و شش ماهگی) با جد بزرگوار خود، حضرت امام حسین(ع) در واقعه کربلا همراه بوده‌اند. مادر گرامی امام محمد باقر(ع) نیز فاطمه دختر امام حسن مجتبی(ع) است که ایشان نیز در واقعه کربلا حضور داشته است.

این محقق و پژوهشگر تصریح کرد: بر اساس منابع تاریخی، پیشوای پنجم با ده تن از خلفای ستمگر اموی معاصر بوده که سال‌های امامت ایشان با پنج تن از اینان یعنی ولید بن عبدالملک، سلیمان بن عبدالملک، عمر بن عبدالعزیز، یزید بن عبدالملک و هشام بن عبدالملک مقارن بوده است.

کوفیان؛ بیشترین شاگردان امام(ع)

وی ادامه داد: یکی از نکات قابل توجه درباره امام باقر(ع) آن است که با آنکه ما از کوفیان چندان دل خوشی نداریم، اما بیشترین شاگردان ایشان از اهل کوفه بوده‌اند و این امر به عقیده بنده، به احتمال قوی بدان جهت بوده که بعد از واقعه عاشورا و حادثه کربلا، کوفه دچار انقلابات درونی و تحولات فرهنگی مهمی شده بود که آنان چنین از معارف اهل بیت(ع) استقبال می‌کردند.

حجت‌الاسلام پاک‌نیا اضافه کرد: امام باقر(ع) با فرصت مناسبی که در اواخر دوران اموی در اختیارشان قرار گرفت، نهضت فکری و فرهنگی گسترده‌ای را برای اشاعه اندیشه‌های علمی خود و معارف اهل بیت(ع) آغاز و بستر و زمینه مناسبی را برای شکل‌گیری دانشگاه امام جعفر صادق(ع) فراهم کردند و در واقع می‌توان گفت که بنیانگذار دانشگاه امام صادق(ع)، امام باقر(ع) هستند.

یکی از نکات قابل توجه درباره امام باقر(ع) آن است که با آنکه ما از کوفیان چندان دل خوشی نداریم، اما بیشترین شاگردان ایشان از اهل کوفه بوده‌اند و این امر به عقیده بنده، به احتمال قوی بدان جهت بوده که بعد از واقعه عاشورا و حادثه کربلا، کوفه دچار انقلابات درونی و تحولات فرهنگی مهمی شده بود که آنان چنین از معارف اهل بیت(ع) استقبال می‌کردند.

وی گفت: از جمله شاگردان مشهور امام باقر(ع) می‌توان به زرارة بن اعین، حمران بن اعین، حسن بن حسن، زید بن علی(ع)، سلیم بن قیس هلالی، جابر بن عبدالله انصاری، جابر بن یزید جوفی، بکیر بن اعین، ابان ابن تغلب، فضیل بن یسار، لیث بن بختری معروف به ابوبصیر، محمد بن مسلم، ابوحمزه ثمالی و بسیاری دیگر اشاره کرد که خوشه‌چین خرمن مکتب حضرتش بوده و از آن بهره برده‌اند.

شیخ طوسی از 468 شاگرد امام(ع) نام برده است

این محقق و پژوهشگر تصریح کرد: شیخ طوسی مشهورترین شخصیت‌نگار شیعه، 468 تن از شاگردان امام باقر(ع) را نام برده که همگی اینان از مکتب علمی امام(ع) استفاده کرده‌اند و مهم‌ترین آنان جابر بن عبدالله انصاری است که هفت معصوم(ع) را درک کرده است. پیامبر(ص) به جابر وعده داده بودند که «#171؛ تو مردی از خاندان مرا درک خواهی کرد که هم‌نام و هم‌شمایل من است که سرچشمه‌های علم را می‌شکافد».

وی در بخشی از سخنان خود اظهار کرد: امام باقر(ع) و امام صادق(ع) در دوره‌ای می‌زیسته‌اند که نسبت به ائمه دیگر فرصت مناسب‌تری برای نشر معارف اهل بیت(ع) داشتند و از همین روی از امام باقر(ع) علاوه بر ادعیه و تفاسیر بر جای مانده از ایشان، احادیث گهربار و گرانمای بسیاری در حوزه‌های مختلف فقه، اعتقادات، اخلاق، مسائل تربیتی و ... به دست ما رسیده است.

حجت الاسلام پاك نیا با ارائه مثالی به یکی از تفاسیر بر جای مانده از امام(ع) اشاره کرد و گفت: برای نمونه امام باقر(ع) درباره معنای «لا حول و لا قوة الا بالله» تفسیری ارائه کرده اند؛ روزی جابر از امام(ع) معنای این عبارت را سؤال کرده و ایشان به وی پاسخ دادند که «لا حول و لا قوة الا بالله» بدین معناست که «لا حول لنا عن معصية الله الا بعون الله و لا قوة لنا على طاعة الله الا بتوفيق الله»؛ ما توانایی نداریم از گناه و معصیت خودداری کنیم، مگر به یاری خدا، و قدرت و توانایی در طاعت الهی و کارهای نیک و خیر نیز نداریم، مگر به توفیق الهی.

زیارت امام حسین(ع) در کلام امام باقر(ع)

وی در ادامه با توجه به در پیش بودن روز عرفه، به روایتی از حضرت امام باقر(ع) درباره زیارت جد بزرگوارشان امام حسین(ع) اشاره و بیان کرد: امام باقر(ع) در روایتی فرمودند: «مروا شیعتنا بزيارة قبر الحسين بن علي(ع) فان اتیانیه یزید فی الرزق و یمدّ العمر و یدفع مدافع السوء و اتیانیه مفترض علی کل مؤمن» شیعیان ما را به زیارت قبر حضرت امام حسین(ع) ترغیب کنید که زیارت ایشان روزی را زیاد، عمر را طولانی و بلاها را دفع می کند و زیارت او بر هر کسی که اقرار به امامتش دارد، امری لازم و ضروری است.

ره‌توشه‌هایی از سیره تربیتی امام باقر(ع)

این مدرس حوزه علمیه قم همچنین در بخش دیگری از سخنان خود به بیان نکاتی درباره سیره تربیتی امام باقر(ع) پرداخت و گفت: امام(ع) بر نقش پدر و مادر در تربیت فرزند بسیار تأکید کرده‌اند، چرا که پدر و مادر از عوامل مؤثر تربیت از نظر محیطی و وراثتی هستند و از همین روی برای داشتن فرزندان سالم و صالح حتی در زمان قبل از ازدواج نیز باید توجه کرد.

حجت الاسلام پاك نیا اضافه کرد: همچنین امام(ع) در روایتی دیگر درباره تأثیر پدر و مادر در شکل‌گیری شخصیت فرزند می‌فرمایند: «یُحفظ الاطفال بصلاح آبائهم» کودکان در سایه صلاحیت و شایستگی پدران‌شان از انحرافات مصون می‌مانند؛ بنابراین پدرانی که ابای چندانی از انحرافات ندارند، معمولاً فرزندان سالم و صالح خواهند داشت.

این محقق و پژوهشگر ادامه داد: ایشان به پدر به عنوان مدیر اقتصادی خانواده و کسب درآمد صحیح و روزی حلال از سوی او توجه خاصی دارند و در روایتی می‌فرمایند: پدرانی که به خانه هایشان روزی حلال می‌آورند، آنان در روز قیامت با سیمایی نورانی مانند ماه شب چهارده با خداوند ملاقات خواهند کرد.

این مدرس حوزه علمیه قم اظهار کرد: متأسفانه امروزه برخی از خانواده‌ها به مسئله مهم تأثیر رزق و روزی در تربیت فرزندان توجه ندارند؛ پدرانی که از روزی‌های ناسالم و مادرانی که از گناه و انحراف فاصله بگیرند و محیط خانه خود را سالم نگاه دارند، این امر بی‌تردید در فرزندان آنان مؤثر خواهد بود.

نویسنده چندین اثر در حوزه سیره اهل بیت(ع) اضافه کرد: یکی از نکات مهم تربیتی دیگر در سیره امام باقر(ع)، مسئله تکریم شخصیت کودک است. امام(ع) در باب این مطلب، عمده دلیل ناسازگاری و ناهنجاری فرزند را کم توجهی والدین به کودکان و فقر روحی و روانی و عاطفی دانسته و راهکارهایی برای تقویت روح و روان فرزندان ارائه فرموده‌اند که از جمله آنها گزینش نام نیک برای آنهاست و دوست‌داشتنی نامها از نظر امام(ع) نام‌هایی هستند که حاکی از بندگی خدا باشند و بهترین آنها نام‌های پیامبران(ع) است.

وی عنوان کرد: از دیگر راهکارهایی که امام باقر(ع) برای سلامت روحی و روانی فرزندان ارائه کرده، داشتن ارتباط کلامی با لحن دلپذیر با آنان است که این ارتباط و گفت و گوی صمیمانه نقش کلیدی در تربیت فرزندان ما و البته در کل جامعه دارد. برای نمونه امام(ع) روایتی فرموده‌اند که به زیباترین صورتی که میل دارید مردم با شما سخن بگویند، با فرزندان خویش سخن بگویید.

شیخ طوسی، مشهورترین شخصیت‌نگار شیعه 468 تن از شاگردان امام باقر(ع) نام برده که همگی اینان از مکتب علمی امام استفاده کرده‌اند و مهم‌ترین آنان جابر بن عبدالله انصاری است که هفت معصوم(ع) را درک کرده است. پیامبر(ص) به جابر وعده داده بود که «انک ستدرک رجلا منی اسمه اسمی و شمائله شمائل یبقر العلم بقراً؟»

نویسنده کتاب «امام باقر(ع)؛ سرچشمه دانش» ادامه داد: از نکات دیگری که اسلام در باب عزت دادن و شخصیت بخشیدن به فرزندان تأکید کرده، سلام دادن به آنان است که از شیوه های پیامبر(ص) نیز بوده است که چنین نکته ای را در ادیان و مکاتب دیگر نمی بینیم. امام باقر(ع) فرموده‌اند که خداوند کسی را که با لحنی دلپذیر و رسا فرزندان خود را خطاب کند، دوست دارد.

وی خاطرنشان کرد: از نکات تربیتی مهم دیگر در سیره امام باقر(ع) که در زمان ما متأسفانه مغفول واقع شده است، ابراز محبت به

كودك به انحاء مختلف شامل در آغوش گرفتن، گفت و گوی محبت آمیز، بوسیدن فرزند و ... است. در جامعه امروزی ما پدران و مادران، به ویژه پدران و مادران جوان به دلایل مختلف، بسیار کم فرزندان خود را می‌بینند؛ امام(ع) تأکید کرده اند که فرزندان به محبت بیش از آب و غذا احتیاج دارند.

این مدرس حوزه علمیه قم گفت: البته در مسئله محبت به فرزندان باید جانب اعتدال نگاه داشته شود و از افراط در این مسئله نیز پرهیز شود. امام باقر(ع) در روایت دیگری با دعوت به اعتدال در این امر فرموده‌اند: «#171؛ شَرُّ الْأَبَاءِ مَنْ دَعَا الْبُرِّ إِلَى افْرَاطٍ؛ بدترین پدران کسانی هستند که در نیکی و محبت به فرزندانشان زیاده‌روی می‌کنند».

یادآور می‌شود #171؛ امام باقر(ع)؛ سرچشمه دانش» یکی از آثار حجت‌الاسلام و المسلمین عبدالکریم پاک‌نیای تبریزی، مدرس حوزه علمیه قم و مؤلف چندین اثر در حوزه سیره اهل بیت(ع) است که در فصول مختلفی به بررسی موضوعاتی چون سیره تربیتی امام باقر(ع)، وظایف شیعیان از نگاه امام(ع)، تفسیر کلام وحی از جانب امام(ع)، کرامات امام(ع)، شیوه‌های اخلاقی امام(ع)، تربیت یافتگان مکتب امام(ع)، امام باقر(ع) و مهدویت و ره‌توشه‌های زندگی از مکتب امام باقر(ع) پرداخته است.